

## สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ในประเทศไทย สรุปได้ดังนี้

### 5.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2514-2535

### 5.2 วิธีดำเนินการวิจัย

#### 5.2.1 กำหนดขอบเขตของประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ระดับมหาวิทยาลัยขึ้นไปในประเทศไทย ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ในระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ซึ่งผลิตขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2514 จนถึงปี พ.ศ. 2535 ตามห้องสมุดของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

#### 5.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด แบบสรุปลักษณะรายละเอียดงานวิจัยและแบบประเมินงานวิจัยด้วยตนเอง

#### 5.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เริ่มด้วยการสำรวจรายชื่องานวิจัยและวิทยานิพนธ์จากแหล่งต่าง ๆ แล้วทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ โดยเริ่มจากการประเมินคุณภาพงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ด้วยตนเอง จากนั้นจึงจัดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ของงานวิจัยที่ประเมินคุณภาพได้ระดับคะแนน B ขึ้นไป โดยใช้แบบสรุปรายละเอียดของงานวิจัย

#### 5.2.4 การสังเคราะห์ข้อมูล

ในการสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเคราะห์ 2 วิธีคือ การสังเคราะห์เชิงปริมาณ และการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ

### 5.3 ผลการสังเคราะห์งานวิจัย

#### 5.3.1 ผลการสังเคราะห์เชิงปริมาณ

5.3.1.1 แนวการสอนและกิจกรรมโดยใช้กิจกรรมเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล การใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามปกติ การใช้วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้กับการสอนตามปกติ การใช้ชุดการสอนกับการสอนตามปกติ การใช้กิจกรรมแบบกำหนดแนวทางและไม่กำหนดแนวทาง ผลการสังเคราะห์พบว่า การใช้กิจกรรมกลุ่ม กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ ชุดการสอน และการใช้กิจกรรมแบบไม่กำหนดแนวทาง ทำให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าการสอนตามปกติหรือสูงกว่าวิธีที่กำหนดขึ้นเท่ากับ 0.2168, 1.1496, 0.5792, 0.8800 และ 0.7693 เท่าของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานร่วมระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ตามลำดับ

5.3.1.2 งานวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่ามีค่าเฉลี่ยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เท่ากับ 0.3657 งานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์กับความสามารถในการแก้ปัญหา พบว่ามีค่าเฉลี่ยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์กับความสามารถในการแก้ปัญหา เท่ากับ 0.3082 งานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์กับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พบว่ามีค่าเฉลี่ยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์กับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยเท่ากับ 0.0770 จากค่าเฉลี่ยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ทั้ง 3 ค่า พบว่ามีความสัมพันธ์กันต่ำ

5.3.1.3 ผลของการสังเคราะห์งานวิจัยด้วยวิธีเจนนับ พบว่าไม่มีความแตกต่างทางความคิดสร้างสรรค์ระหว่างเพศชาย และเพศหญิง

#### 5.3.2 ผลการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ

##### 5.3.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความแตกต่างในเรื่องของอายุ กับความคิดสร้างสรรค์ ได้ข้อสรุปที่สอดคล้องกัน คือ นักเรียนที่อยู่ในระดับชั้นที่สูงกว่า หรือมีอายุมากกว่า จะมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนที่อยู่ในระดับชั้นที่ต่ำกว่า หรือมีอายุน้อยกว่า ด้านสภาพร่างกาย พบว่าเด็กผู้หญิง และเด็กปกติมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่แตกต่างกัน

##### 5.3.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับสติปัญญา กับความคิดสร้างสรรค์

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงต่ำกว่า ได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกันว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า จะมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่า

### 5.3.2.3 งานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

งานวิจัยที่ศึกษาถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน ได้แก่ สภาพการอยู่อาศัยในเขตเมือง ความถนัดทางการเรียน ผู้ปกครองนักเรียนที่มีอาชีพรับราชการ การเลี้ยงดูแบบพึ่งตนเอง รูปแบบการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ของครู การอ่านวารสารทางวิทยาศาสตร์ การคิดหาเหตุผลเชิงตรรกะ แนวคิดในการแก้ปัญหาด้านการนำไปใช้ และด้านคิดค้นคว้า โรงเรียนในชุมชน โรงเรียนในโครงการพัฒนาประชาธิปไตย โรงเรียนโครงการอาร์ โอ ที การเรียนในหลักสูตร สส.วท. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทศนคติเชิงวิทยาศาสตร์ คุณลักษณะเด่นทางช่างอุตสาหกรรม หนังสืออ่านสนุกสำหรับเด็ก และโรงเรียนนานาชาติ นอกจากนี้ยังพบว่าบรรยากาศองค์การของห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีผลการส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานของบรรณรักษ์ห้องสมุดด้วย

### 5.3.2.4 งานวิจัยเกี่ยวกับแนวการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ พบว่าแนวการสอนใหม่ ๆ และนวัตกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่ทำให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าการสอนตามปกติหรือสอนตามคู่มือครู และจากการวิเคราะห์ระยะเวลาที่งานวิจัยใช้ในการทดลองมากที่สุด คือ 4 สัปดาห์ น้อยที่สุดคือ 22 นาที ส่วนระยะเวลาที่นานที่สุดที่งานวิจัยใช้ในการทดลองคือ 16 สัปดาห์ สั้นที่สุด คือ 22 นาที

### 5.3.2.5 งานวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พบว่า การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์โดยใช้กิจกรรมที่ให้อิสระทางความคิดแก่นักเรียน ส่วนใหญ่ทำให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรม และจากการวิเคราะห์ระยะเวลาที่งานวิจัยใช้ในการทดลองมากที่สุด คือ 8 สัปดาห์ น้อยที่สุดคือ 9 สัปดาห์ และ 15 นาที ส่วนระยะเวลานานที่สุดที่งานวิจัยใช้ในการทดลอง คือ 18 สัปดาห์ สั้นที่สุดคือ 15 นาที

### 5.3.2.6 งานวิจัยเกี่ยวกับการวัดความคิดสร้างสรรค์

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการวัดความคิดสร้างสรรค์ พบว่า มีการสร้างแบบวัดความคิดสร้างสรรค์ใน 3 วิชาโดยเฉพาะคือ วิชาศิลปะ วิชาวิทยาศาสตร์ และวิชาคณิตศาสตร์ และทุกฉบับมีค่าความเที่ยงสูงกว่า 0.6 ทุกกลุ่ม และพบว่าคะแนนเอกลักษณ์มีความสัมพันธ์กับคะแนนจำนวนอย่างมีนัยสำคัญ และควรมีการใช้รูปแบบของแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับ เรื่องที่จะวัด

#### 5.4 ข้อเสนอแนะทั่วไป

5.4.1 การสังเคราะห์งานวิจัย พบว่า แนวการสอน และกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นแนวการสอนและกิจกรรมที่ใช้เทคนิคใหม่ ๆ และนวัตกรรมต่าง ๆ ที่เน้นให้นักเรียนมีอิสระในการคิด เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดอย่างหลากหลาย เช่น การสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม การใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ การใช้ชุดการสอน การใช้กิจกรรมแบบไม่กำหนดแนวทาง การใช้เทคนิคการพยากรณ์ กิจกรรมค่ายวิทยาศาสตร์ กิจกรรมวิทยาศาสตร์สัญจร การทำโครงงานวิทยาศาสตร์-อุปกรณ์วิทยาศาสตร์ ซึ่งแนวการสอนที่ยกตัวอย่างมาดังกล่าว ล้วนแล้วแต่มีผลให้ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนสูงกว่าการสอนตามปกติ หรือสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมดังกล่าว ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยเฉพาะศึกษานิเทศก์ และผู้บริหาร ควรมีการเผยแพร่ความรู้เหล่านี้แก่ครูผู้สอนอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการเพิ่มพูนและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนให้มีศักยภาพสูงสุด

5.4.2 การสังเคราะห์งานวิจัยพบว่าองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อมมีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน เช่น สภาพการอยู่อาศัยในเมือง โรงเรียนนานาชาติ การอบรมเลี้ยงดู อาชีพของผู้ปกครอง ซึ่งสิ่งแวดล้อมเหล่านี้สามารถที่จะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนให้ดีขึ้นได้ แต่ในความเป็นจริง คงจะไม่สามารถจัดสภาพแวดล้อมดังกล่าวให้กับนักเรียนได้อย่างเสมอภาคกันทุกท้องถิ่น ดังนั้น ผู้บริหารและครู ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคลากรสำคัญที่จะทำการจัดสภาพแวดล้อมดังกล่าวให้แก่เด็ก พยายามศึกษาถึงบรรยากาศของสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อมโรงเรียนของตนให้ดีที่สุด รวมไปถึงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองทราบถึงธรรมชาติของการคิดอย่างสร้างสรรค์ของเด็ก เพื่อให้ผู้ปกครองจะไม่ไปทำการปิดกั้นพฤติกรรมดังกล่าวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ รวมไปถึงสนับสนุนให้ผู้ปกครองแสดงพฤติกรรม หรือเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงพฤติกรรมทางความคิดที่สร้างสรรค์อย่างเต็มที่

5.4.3 ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์กับความคิดสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กันทางบวก ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี ย่อมมีความคิดสร้างสรรค์ที่สูงตามไปด้วย ดังนั้นครูผู้สอนควรให้ความสำคัญที่จะพัฒนาการสอนของตนเพื่อให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี ในขณะเดียวกันก็ควรมีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง มิใช่มุ่งเน้นที่จะพัฒนาผลการเรียน จนลืมพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน

5.4.4 ผลการวิจัย พบว่า เพศชายและหญิงไม่มีความแตกต่างทางความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้น ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง จึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนอย่างทัดเทียมกัน มิควรสนใจแต่เฉพาะเพศที่คาดว่าจะพัฒนาให้มีประสิทธิภาพได้เท่านั้น เพราะ

ในสังคมปัจจุบัน เพศชายและหญิง มีความทัดเทียมเสมอภาคกัน โดยเฉพาะทางด้านความคิด ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงควรมีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์กับนักเรียนทุกเพศอย่างทัดเทียมกัน

### 5.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ในอนาคต

5.5.1 ผู้วิจัยควรให้ความสำคัญกับการวิจัยกับกลุ่มประชากรในทุกระดับการศึกษาเพราะงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งความสนใจที่กลุ่มตัวอย่างประชากร ที่เป็นนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา รวมถึงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เช่น ศึกษาถึงพฤติกรรมการสอนของครูที่เอื้อต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ หรือศึกษาถึงแนวการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารที่มีต่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

5.5.2 ผลการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า มีวิธีสอนที่สามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนได้สูงกว่าการสอนตามปกติ หรือวิธีที่กำหนดขึ้น คือ การสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ การใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ การใช้กิจกรรมกลุ่ม ชุดการสอน และกิจกรรมแบบไม่กำหนดแนวทาง ซึ่งวิธีสอนเหล่านี้จะสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้จริง ดังนั้นในการวิจัยต่อไป ผู้วิจัยควรมีการศึกษาถึงวิธีการสอน หรือกิจกรรมเหล่านี้ในแง่มุมมองที่หลากหลายแตกต่างจากมุมมองที่มีผู้เคยวิจัยไว้แล้ว เพื่อเป็นการขยายผลเกี่ยวกับข้อสรุปของผลการวิจัยของแนวการสอนดังกล่าวได้กว้างไกลยิ่งขึ้น เช่น มีการศึกษาถึงขั้นตอนของวิธีสอนที่ผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ว่าขั้นตอนใดที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนมากที่สุด เป็นต้น

5.5.3 ผลการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะเกี่ยวกับแนวการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และผลการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ทำให้ทราบถึงแนวการสอนและกิจกรรม ที่มีผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้สูงกว่าการสอนตามปกติ และยังทราบถึงวิธีสอนที่คาดว่าจะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้สูงกว่าการสอนตามปกติ แต่ผลการวิจัยกลับพบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างวิธีสอนทั้งสอง ซึ่งผลการวิจัยเหล่านี้มีงานวิจัยยืนยันน้อยมาก ส่วนมากมีเพียงเรื่องละ 1 เล่มเท่านั้น แต่การสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อหาข้อสรุปของการค้นพบทั้งหลาย ต้องอาศัยงานวิจัยที่ศึกษาเนื้อหาที่มีลักษณะเดียวกันเป็นจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงควรทำการศึกษาดังวิธีการสอนหรือกิจกรรมที่ยังมีผู้ศึกษาเป็นจำนวนน้อย เพื่อให้ได้ข้อค้นพบใหม่ ที่อาจเหมือนหรือต่างกับงานวิจัยที่มีผู้ศึกษามาแล้ว

5.5.4 ผลการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะเกี่ยวกับการวัดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งพบว่ามีการสร้างแบบทดสอบในวิชาต่าง ๆ เพียง 3 วิชาเท่านั้น คือ วิชาศิลปะ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์ ดังนั้นผู้วิจัยควรมีการศึกษารสร้างแบบทดสอบในสาขาวิชาอื่น ๆ เพราะ

ธรรมชาติของเนื้อหาแต่ละวิชามีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป จึงควรสร้างแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ในเชิงเนื้อหาวิชาที่แตกต่างกันออกไปให้มากขึ้น

5.5.5 การศึกษาครั้งนี้ พบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ในเรื่องเกี่ยวกับสภาพร่างกาย และช่วงอายุเป็นจำนวนน้อย รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับการวัดความคิดสร้างสรรค์ที่มีงานวิจัยเป็นจำนวนน้อยเช่นกัน จึงทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวโดยมีผลการวิจัยยืนยันเป็นจำนวนน้อย ดังนั้น จึงควรมีการสนับสนุนให้มีการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับด้านต่าง ๆ ดังกล่าวให้มากขึ้น เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่จะขยายความรู้เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ในประเทศไทยให้มากยิ่งขึ้นต่อไป

5.5.6 การศึกษาครั้งนี้ พบว่า มีงานวิจัยจำนวนมากหลายเล่มที่มีการรายงานค่าทางสถิติ การคำนวณหรือการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดไม่ครบถ้วน ทำให้งานวิจัยนั้นไม่สามารถนำมาสังเคราะห์เชิงปริมาณได้ ดังนั้น ในการทาวิจัยเพื่อให้มีคุณภาพสมบูรณ์ ควรจะเขียนรายงานการวิจัยให้ครบถ้วนถูกต้องและชัดเจนทุกหัวข้อ

## 5.6 ข้อเสนอแนะสำหรับการสังเคราะห์งานวิจัย

5.6.1 ในการบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัย โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปร ผู้วิจัยควรทำการบันทึกโดยละเอียดที่สุด เพราะในเวลาจัดหมวดหมู่ของงานวิจัยตามกรอบหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ถ้าพิจารณาแค่ชื่องานวิจัย บางครั้งมีอาจตัดสินใจว่างานวิจัยนั้นจะอยู่ในหมวดหมู่ใดจึงต้องมีการพิจารณาถึงรายละเอียดของตัวแปรที่ศึกษาจึงจะทำการตัดสินใจได้

5.6.2 หน่วยงานราชการหรือสถาบันทางการศึกษา ควรที่จะมีการรวบรวมวิทยานิพนธ์หรืองานวิจัยอย่างเป็นระบบ เพราะแต่ละหน่วยงานหรือแต่ละสถาบันทางการศึกษา มีระบบการจัดเก็บที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากงานวิจัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เป็นไปด้วยความล่าช้า เสียเวลาเป็นอันมาก และแต่ละสถาบันที่มีการเปิดสอนในระดับมหาวิทยาลัย ควรจะมีการรวบรวมบทคัดย่อหรือรายชื่อวิทยานิพนธ์ให้เป็นระบบ และทำการเผยแพร่ไปยังสถาบันทางการศึกษาทุกแห่งอย่างต่อเนื่อง

5.6.3 ควรมีการส่งเสริมการสังเคราะห์งานวิจัยในสาขาวิชาอื่น ๆ เพื่อเป็นการรวบรวมงานวิจัยเป็นหมวดหมู่ และได้ข้อสรุปจากผลการวิจัยหลาย ๆ สาขา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

5.6.4 ในการเสนอผลการสังเคราะห์งานวิจัย ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณลักษณะ ผู้วิจัยควรใส่รหัสของงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ให้ตรงกับลำดับที่ของรายชื่องานวิจัยทั้งหมด ที่นำมาสังเคราะห์ดังแสดงในภาคผนวก ก เพราะทำให้ผู้ที่ศึกษาผลของการสังเคราะห์งานวิจัย สามารถตรวจสอบถึงที่มาของงานวิจัยได้สะดวกขึ้น